

ТАҚРИЗИ

роҳбари илмӣ ба диссертатсияи Ҳусайнов Рухулло Салоҳиддинович дар мавзӯи «Саҳми Абурайҳони Берунӣ дар инкишофи донишҳои риёзӣ дар асрҳои миёна» барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (Ph.D), доктор аз рӯйи ихтисоси 07.00.10 – таърихи илм ва техника (таърихи математика)

Бояд гуфт, ки дар таърихи илму техникаи ҷаҳонӣ саҳми донишмандони асримиёнагии форс-тоҷик ба дараҷаи бояд омӯхта нашудааст. Ниёгони тоҷикон чӣ тавре, ки дар соҳаҳои адабиёт, таърих ва фалсафа саҳми бузургдоранд, дар соҳаҳои илмҳои табиӣтшиносӣ (физика, химия, биология ва ғ.), риёзӣ (математика, геометрия, тригонометрия), табақоту-л-арз (геология), техника, тиб, дорушиносӣ низ саҳми босазо доранд, ки мутаассифона то ҳанӯз мавриди таҳлилу таҳқиқи амиқу густурда қарор нагирифтааст.

Диссертатсияи Ҳусайнов Р.С. ба яке аз масъалаҳои муҳими таърихи математика дар мисоли осори риёзии Абурайҳони Берунӣ бахшида шудааст. Абурайҳони Берунӣ аз зумраи он донишмандони энциклопедисти асримиёнагии форс-тоҷик маҳсуб мегардад, ки ҳанӯз дар замони худаш шуҳрати ҷаҳонӣ касб карда, дар аксари соҳаҳои илмҳои ақливу нақлии замонаш нақши муасир гузоштааст.

Мазмуну мундариҷаи диссертатсияи Ҳусайнов Р.С. иборат аз омӯзишу таҳлил ва татбиқи истифодаи осори риёзии яке аз донишманди овозадори асримиёнагии форс-тоҷик Абурайҳон Муҳаммад ибни Аҳмади Берунии Косии Хоразмӣ (973, Кос-1048, Ғазна) ба шумор меравад, ки ӯ мустақилона ва муҳаққиқона аз ӯҳдаи ин кор баромадааст.

Омӯзиши қору пайкор, осору аҳвол ва зиндагиномаи донишмандони ҷаҳоншумули асримиёнагии тоҷик баёнгари он аст, ки дар тӯли асрҳои зиёд осору афкори ғании онҳо тақомулбахши илму фарҳанги ҷаҳонӣ буда, дар ганҷинаи тамаддуни инсоният бо ҳарфҳои заррин абадӣ нақш бастаанд.

Диққати асосӣ дар диссертатсия ба саҳми Абурайҳони Берунӣ дар ташаккул ва инкишофи соҳаҳои гуногуни риёзиёти замонаш – назарияи

ададҳо (арифметикаи назарӣ, арифметикаи амалӣ), алгебра, геометрия, тригонометрия (тригонометрияи ҳамвор ва куравӣ) бахшида шудааст.

Муаллиф диссертатсияи худро дар ҳаҷми ду бобу панҷ фасл таҳлилу таҳқиқ намуда, дар муқаддимаи он интихоби мавзӯъ, аҳамияти дараҷаи омӯзиш, вазифаю ҳадаф ва инчунин таҳқику марҳилаҳои омӯзиши онро комилан дуруст баён кардааст.

Муаллиф дар боби якуми рисолааш «Замони зиндагӣ ва ҳаёту фаъолияти Абурайҳони Берунӣ», ки аз се параграф иборат аст, вазъи иҷтимоию фарҳангии Мовароуннаҳр (ватани Абурайҳони Берунӣ)-ро дар асрҳои X-XI мухтасару мушаххас мавриди баррасӣ қарор дода, дуруст қайд кардааст, ки Мовароуннаҳру Хуросон ҳамчун ватани бумии тоҷикон дар таърихи тамаддуни башарӣ мавқеи хоса доранд. Ҳатто дар яке аз аввалин ва бузургтарин маркази илмии асримиёнагии олами ислом бо номи “Байт-ул-ҳикма” (“بيت الحكمة”) – “Хонаи хирад”, ки дар таърихи илму фарҳанги мусалмонон нақши босазое дорад, аксари донишмандоне, ки ба омӯзишу пажӯҳиши донишҳои ақдӣ сари кор доштаанд, зодагони Хуросону Мовароуннаҳр ба шумор мерафтанд. Дар боби аввал ҳамчунин мухтасари рӯзгори Абурайҳони Беруниро бо баъзе тасҳеҳот дар зиндагиномаи ӯ нишон додааст, ки қобили қабул аст.

Диссертант дар боби дуюми рисолааш «Нақш ва саҳми Абурайҳони Берунӣ дар илми риёзиёт», ки ҷавҳари таҳқиқоти мазкур ба шумор меравад, мавқеи донишҳои риёзиро бо дарназардошти фаҳмишҳои асрҳои миёна дар осори безаволи Абурайҳони Берунӣ новобаста аз шакли таълифоти ӯ мухтасаран ва мушаххасан мавриди баррасӣ қарор додааст. Дар боби дуюм муаллиф ҷойгоҳи тригонометрияро дар системаи донишҳои риёзии Абурайҳони Берунӣ мавриди баррасӣ қарор додааст.

Ҳамин тавр, аз таҳлили бобҳои якуму дуюми диссертатсия чунин хулоса карда мешавад, ки Абурайҳони Берунӣ, новобаста аз ғирудори сиёсии замона, дар асри, ба истилоҳ, гулгулшукуфӣ ва тиллоии таърихи тамаддуни тоҷикон, тавассути осори гаронбаҳову гуногунҷабҳааш, ки то имрӯз диққати

Берунишиносони ҷаҳонро ба худ ҷалб кардааст ва махсусан осори риёзиаш, ки натавонанд дар таърихи тамаддуни тоҷикон, балки дар таърихи тамаддуни умумибашарӣ мавқеи хоса дорад, дар ташаккули пешрафти риёзиёти замонааш саҳми босазо гузоштааст. Ӯ дар ташаккул ва инкишофи донишҳои риёзӣ (математикӣ) бо мафҳум ва дарки васеи он дар замонааш, яъне дар ташаккули инкишофи донишҳои арифметикӣ (“шуморнома” ва “илми ҳисоб”), арифметикаи назарӣ ва амалӣ (шуморномаи назарӣ ва қорбурдӣ), тригонометрӣ (илми мусалласот), геометрӣ (ҳандаса) саҳми босазо гузоштааст, ки қобили омӯзишу пажӯҳиши мутахассисони таърихи математика ба шумор меравад.

Воқеан дастовардҳои илмии Абурайҳони Берунӣ дар илми риёзиёт ва таълифоту таснифоти гаронбаҳои ӯ дар ин соҳа дар таърихи илму фарҳанги ҷаҳонӣ нақши муасир гузоштааст.

Умуман, бобҳо ва фаслҳои онҳо пурра инъикоскунандаи мазмуну мундариҷаи рисола мебошанд.

Мазмуну муҳтавои рисола бо фишурдаҳои он, ки ба забонҳои давлатӣ ва русӣ таълиф гардидаанд, мувофиқати комил дорад. Мақолаҳои таълифнамудаи унвонҷӯйи қомилан инъикоскунандаи моҳияти рисола мебошанд.

Бояд гуфт, ки диссертатсияи мазкур яке аз таҳқиқоти ҷолиб дар соҳаи таърихи илм ва техника (таърихи математика) ба шумор меравад, ки муаллифашро ҳамчун муҳаққиқи босалоҳият дар соҳаи интихобкардааш, ки соҳаи нодир ва муҳим мебошад, муаррифӣ мекунад. Аз ин рӯ, гуфтан мумкин аст, ки муаллифи рисолаи мазкурро ҳамчун ҷавони умедбахш дар соҳаи таърихи математика муваффақиятҳои дигар интизор хоҳад буд.

Рисолаи диссертатсионии Ҳусайнов Рухулло Салоҳиддинович дар мавзӯи «Саҳми Абурайҳони Берунӣ дар инкишофи донишҳои риёзӣ дар асрҳои миёна» барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (Ph.D), доктор аз рӯйи ихтисоси 07.00.10 – таърихи илм ва техника (таърихи математика) таҳқиқоти илмӣ-таҳассусии анҷомёфта ҳисобида шуда, аз рӯйи ҳаҷм, арзиши

назарию амалӣ ва хулосаҳову натиҷагириҳояш ҷавобгӯ ба талаботи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аст ва муаллифи он сазовори соҳибшудан ба дараҷаи илмии мазкур аз рӯи ихтисоси зикршуда мебошад.

Роҳбари илмӣ
доктори илмҳои физикаю математика
ва номзади илми таърих,
профессор

Комилӣ Абдулҳай Шарифзода
09.01.2024

Суроға: 735140, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Бохтар, кӯчаи Айнӣ 67
ДДБ ба номи Носири Хусрав
E-mail: akomili2006@mail.ru
Тел.: (+992) 919 18 00 99

Имзои профессор А.Ш. Комилӣро тасдиқ мекунам
Мудирӣ шуъбаи кадрҳо ва корҳои махсуси
ДДБ ба номи Носири Хусрав

Шукурзод Ҷамшед Абдуалим